

OILA PEDAGOGIKASI FANINING ILMIY-TADQIQOT METODLARI

Pirnazarova Asal

*Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: ushbu maqolada Oila pedagogikasi fanining ilmiy-tadqiqot metodlari va ulardan foydalanish farzand tarbiyasida ulardan oqilona foydalanish yo'llari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: metod, kuzatish, tajriba, eksperiment, test, anketa, oila

Oila pedagogikasi fani rivoji oilaviy munosabatlar va farzand tarbiyasidagi muammolarni tadqiq etish maqsadida olib boriladigan tadqiqot ishlarining g'oyasi, mazmuni hamda natijalari hisobiga ta'minlanadi. Ijtimoiy va ishlab chiqarish jarayonining keskin rivojlanishi shaxsni har tomonlama kamol toptirish imkonini beruvchi omil hamda pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash, jamiyat va shaxs ma'naviyatiga ziyon etkazuvchi holatlarni bartaraf etishni taqozo qiladi. Tarbiya jarayonining mohiyatini anglash ularni keng yoki tor doirada o'rganish, mavjud ko'rsatkichlar vositasida ularning sodir bo'lish sabablarini o'rganish, zarur chora-tadbirlarni belgilash ilmiy izlanishlarni tashkil etish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Tarbiya jarayonida maqsadga muvofiq keluvchi, maqbul va ayni vaqtda samarali bo'lgan metodlarni tanlay olish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiya masalalariga oid ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish murakkab, muayyan muddatni taqozo etuvchi, izchillik, uzluksizlik, tizimlilik hamda aniq maqsad kabi xususiyatlarga ega bo'lgan jarayon bo'lib, uning samarali bo'lishi uchun bir qator shartlarga rioya etish zarur. Ular quyidagilardir: 1) muammoning dolzarbligi va mavzuning aniq belgilanganligi; 2) ilmiy farazlarning to'g'ri shakllantirilganligi; 3) vazifalarning tadqiqot maqsadi asosida to'g'ri belgilanganligi; 4) tadqiqot metodlar tizimiga nisbatan ob'ektiv yondashuv; 5) tajriba-sinov ishlari jarayoniga jalb etiluvchi respondentlarning yosh, psixologik va shaxsiy xususiyatlari, shuningdek, shaxs rivojlanishi qonuniyatlarining to'g'ri hisobga olinganligi; 6) tadqiqot natijalarini oldindan tashhishlash va uning natijalarini aytib o'tish; 7) tadqiqot natijalarining kafolatlanganligi.

Zamonaviy sharoitda oila tarbiyasi muammolarini tadqiq etishda quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanilmoqda:

Pedagogik kuzatish. Ushbu metod yordamida tadqiqotchi tomonidan oilada tashkil etiladigan pedagogik (tarbiyaviy) jarayon bevosita yoki bilvosita sinchiklab o'rganiladi. Pedagogik kuzatish orqali oiladagi tarbiyaviy jarayonini o'rganish asosida tadqiq etilayotgan muammo holati aniqlanadi, tajriba avvali va yakunida qo'lga kiritilgan ko'rsatkichlar o'rtasidagi farq aniqlanadi. Pedagogik kuzatish murakkab va o'ziga xos

xususiyatlarga ega. Kuzatish aniq maqsad asosida, uzluksiz, izchil, tizimli amalga oshirilsa, kutilgan natijani qo'lg'a kiritish mumkin. Olib borilayotgan pedagogik kuzatish oila tarbiyasi samaradorligiga erishish, barkamol shaxsini shakllantirishga xizmat qilsa, u holda metodning ahamiyati yanada oshadi. Oila muammolari yuzasidan olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar jarayonida pedagogik kuzatuv metodini qo'llashda tadqiqotchi samaradorlikka erisha olishi zarur. **Suhbat metodi.** Ilmiy tadqiqot metodlaridan biri bo'lgan shart-sharoitlarni yaratish, tajriba-sinov ishlari sub'ektlari imkoniyatlarini muammo echimiga jalb etishga yordam beradi. Suhbat metodi maqsadga muvofiq holda individual, guruhli va ommaviy shakllarda tashkil etiladi. Uni tashkil etish jarayonida respondentlarning imkoniyatlari to'la-to'kis namoyon bo'lishiga erishish muhimdir.

Anketa metodi. Oila muammolari yuzasidan olib borilayotgan ilmiy tadqiqot jarayonida anketa metodi yordamida kuzatish hamda suhbat jarayonida to'plangan dalillar boyitiladi. Muammo yuzasidan tuzilgan savollar asosida respondentlar bilan muloqotni tashkil etish anketa metodiga asoslanadi. Odatda anketa savollariga javoblar yozma holda olinadi. O'rganilayotgan jarayon mohiyatidan kelib chiqqan holda anketa ochiq yoki yopiq savollardan tashkil topadi. Ochiq savollarga asoslangan anketa respondentlarning muammo yuzasidan erkin, batafsil javob berishlari uchun imkon beradigan savollardan tarkib topadi. Yopiq savollarga ega bo'lgan anketa bilan ishlashda esa respondentlar "ha", "yo'q", "qisman", "ijobiy", "qoniqarli", "salbiy" va h.k. tarzdagi javob variantlaridan birini tanlaydilar.

Test metodi. Ilmiy tadqiqot metodlaridan yana biri bu test metodidir. Ushbu metod orqali oila masalalari yuzasidan ilmiy tadqiqot jarayonida respondentlar tomonidan mavjud nazariy bilim, amaliy ko'nikma, malakalar darajasini aniqlashga xizmat qiladi.

Test metodi: 1) ochiq turdagi testlar; 2) yopiq turdagi testlar; 3) to'g'ri javob variantlari qayd etilgan savollardan iborat bo'ladi.

Metodning afzalligi javoblarning aniq mezonlar bo'yicha tahlil etish imkoniyati mavjudligi, vaqtning tejalishi bilan tavsiflanadi.

Pedagogik tahlil. Oila, oilaviy munosabatlar mavzusidagi tadqiqotlarni olib borishda pedagogik tahlil metodidan ham keng foydalaniladi. Uni qo'llashdan ko'zlangan maqsad tanlangan muammoning falsafiy, psixologik, pedagogik yo'nalishlarda o'rganilganlik darajasini aniqlashdan iborat bo'lib, tadqiqotchi ilgari surayotgan g'oyaning nazariy jihatdan haqqoniyligini asoslashga xizmat qiladi.

Pedagogik tajriba. Oila muammolari yuzasidan olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarda pedagogik tajriba (eksperiment – lot. "sinab ko'rish", "tajriba qilib ko'rish") metodi ham keng qo'llaniladi. Pedagogik tajriba metodidan muammo yechimini topish imkoniyatlarini o'rganish, mavjud sharoitlarning maqsadga erishishning kafolatlay olishi, ilgari surilayotgan tavsiyalarning amaliyotda o'z in'ikosiga ega bo'la olishi va samaradorligini aniqlash maqsadida foydalaniladi. Muayyan muammo echimini topishga yo'naltirilgan pedagogik tajriba ma'lum doirada, soni aniq belgilangan respondentlar

ishtirokida amalga oshiriladi. Pedagogik tajribani tashkil etayotgan tadqiqotchi o'zi tomonidan ilgari surilayotgan maxsus metodika samaradorligini baholay olishi zarur. Pedagogik tajriba yakunida olingan natijalarga asoslanib umumiy xulosaga kelinadi va ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ijtimoiy-pedagogik retrospektiv metod. Oila va oilaviy munosabatlar muammolarini tadqiq etishda ijtimoiy-pedagogik retrospektiv metodni qo'llash ham ijobiy natijalarni qo'lga kiritishga yordam beradi. Ushbu metod muayyan shaxs, guruh yoki jamiyatning shakllanish tarixini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lib, pedagogik ob'ekt (yoki sub'ekt)ni qiyosiy o'rganish va yakuniy xulosalarga kelish imkoniyatini beradi. Turli oilalarning hayoti, ota-onalar faoliyati bilan tanishish orqali ularning farzandlar tarbiyasini tashkil etishda tarbiya metodlaridan foydalanish tajribalarini o'rganish yoshlar uchun o'ziga xos tajriba maktabi vazifasini o'taydi. Ijtimoiy pedagogik retrospektiv metodni qo'llashda quyidagi savollardan foydalanish oila tarbiyasida samarali ta'sirga ega metod va vositalardan qay darajada foydalanilganligini aniqlash imkonini beradi: 1. Bolalarga ta'sir ko'rsatish vositalarining barchasi ham samarali tarbiyaviy ta'sirga egami? Fikringizni misollar yordamida bayon eting. 2. Oilada farzandlarga samarali pedagogik ta'sir ko'rsatishning qanday yo'llari mavjud deb o'ylasiz? 3. Farzandlaringizning harakatlaridan norozi yoki xursand ekanligingizni ularga qay tarzda bildirasiz?

Matematik-statistik metod. Ushbu metod oila, oilaviy munosabatlar muammolarini tadqiq qilishga doir tajriba-sinov ishlarining, umumiy holda pedagogik tajribaning samaradorlik darajasini aniqlash maqsadida qo'llaniladi. Unga ko'ra muammo holatini ifodalovchi ko'rsatkichlar maxsus matematik formulalar yordamida qayta tahlil etiladi. Yakuniy qiymat tadqiqot samarasini ifodalovchi asosiy ko'rsatkich hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda, pedagogik yo'nalishda, tadqiqotlar olib borishda Styudent, V.P.Bespalko, V.V.Grechixin metodlaridan keng foydalanilmoqda.

Oila, oilaviy munosabatlar masalalari bo'yicha olib boriladigan ilmiy tadqiqot ishlarining quyidagi sxema asosida amalga oshirilishi kutilgan natijaga ega bo'lishni kafolatlaydi: muammoning dolzarbligi; o'rganilganlik darajasi; tadqiqotning maqsadi, ob'ekti, predmeti, vazifalari. Demak, oila – hayotning abadiylikini, avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson bo'lib etishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya maskani sanaladi. Oilaning yosh avlod tarbiyasida tutgan muhim o'zni bu muhitda tashkil etiladigan tarbiya mohiyatini o'rganishni taqozo etadi. Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, oila tarbiyasini tashkil etishning samarali yo'llari, ustuvor tamoyillari, shakl, metod va vositalarini o'rganuvchi fan sifatida "Oila pedagogikasi"ning shakllanishi mustaqil hayotga qadam qo'yayotgan yoshlar, qolaversa, ota-onalarning pedagogik bilimlarini boyitishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston” NMIU, 2015. – 21-22-betlar.
2. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2010.
3. Karimov I.A. O'zbekiston milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura –Toshkent: O'zbekiston, 1996. – 14 -bet.
4. Karimov I.A. Oila farovonligi - millat farovonligi ' O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining besh yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi maruzasi. Xalq so'zi, 1997- yil 5-dekabr.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 52-bet.
6. Karimov I.A. Demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish – mamlakatimiz taraqqiyotining asosiy mezonidir. –Toshkent: Ozbekiston, 2011. – 134-bet
7. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. –Toshkent:O'zbekiston, 2000. – 66-bet.
8. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: O'zbekiston, 1992. –160 bet
9. “Barkamol avlod yili” Davlat dasturi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2010. –21-bet.
10. Boboev X., Hasanov S. “Avesto” – ma'naviyatimiz sarchashmasi. –Toshkent: “Adolat”, 2001.